

УДК 339.924

Жнакіна Е.Г.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
та міжнародних економічних відносин
Херсонського державного університету

Марковець А.А.
студентка
Херсонського державного університету

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

FORMATION OF THE INNOVATIVE POTENTIAL OF THE REGIONS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

АНОТАЦІЯ

У статті проведено дослідження сутності понять «інновація», «потенціал», «інноваційний потенціал регіонів країни». Проаналізовано особливості розвитку інноваційного потенціалу України та Херсонської області. Встановлено негативні тенденції, що склалися в інноваційній сфері. Визначено пріоритетні напрями інноваційної діяльності країни. Запропоновано систему напрямів формування умов для реалізації інноваційного потенціалу Херсонської області.

Ключові слова: інновація, потенціал, інноваційний потенціал регіонів країни, інноваційна діяльність, стратегія регіонального розвитку.

АННОТАЦИЯ

В статье проведено исследование сущности понятий «инновация», «потенциал», «инновационный потенциал регионов страны». Проанализированы особенности развития инновационного потенциала Украины и Херсонской области. Установлены негативные тенденции в инновационной сфере. Определены приоритетные направления инновационной деятельности страны. Предложена система направлений формирования условий для реализации инновационного потенциала Херсонской области.

Ключевые слова: инновация, потенциал, инновационный потенциал регионов страны, инновационная деятельность, стратегия регионального развития.

ANNOTATION

An essence of the concepts "innovation", "potential", "innovative potential of the regions of the country" is investigated in the article. The features of the development of the innovative potential of Ukraine and Kherson region are analyzed. Negative tendencies in the innovation sphere are established. The priority directions of the innovative activity of the country are determined. The direction system of the formation of the conditions for the realization of the innovative potential of Kherson region is proposed.

Keywords: innovation, potential, innovative potential of the regions of the country, innovative activity, regional development strategy.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світову економічну систему можлива, якщо продукція вітчизняних суб'єктів господарювання буде конкурентоспроможною на зовнішньому ринку. В умовах європейської інтеграції перед регіонами України постають нові виклики щодо інтенсивного освоєння нових підходів та прийомів ведення господарства, застосування на практиці інноваційних механізмів та інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку інновацій у світовому господарстві та питанням необхідності підвищення інноваційної активності присвячено роботи Й. Шумпетера [1], Р. Солоу [2], Б. Твісса [3], Б. Санто [4], М. Портера [5], Д. Черваньова, Л. Нейкової [6], Л. Антонюк, В. Савчука, А. Поручника [7] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Процес формування інноваційного потенціалу регіонів України в умовах європейської інтеграції потребує подальшого дослідження щодо виявлення головних тенденцій та закономірностей розвитку регіонів.

Мега статті полягає у дослідженні теоретичних основ формування інноваційного потенціалу регіонів країни; оцінці умов формування інноваційного потенціалу регіонів України; аналізі особливостей розвитку інноваційного потенціалу Херсонської області; вдосконаленні системи напрямів формування умов для реалізації інноваційного потенціалу Херсонської області в умовах європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Австрійський економіст Й. Шумпетер сформулював цілісну інноваційну теорію, що стала основою інноваційних концепцій, розроблених згодом західними економістами. У праці «Теорія економічного розвитку» вчений розглядає інновацію як економічний засіб, застосований «героєм-підприємцем» у надії одержати більш високий прибуток [1].

Американський економіст Р. Солоу розкрив взаємозв'язок між зростанням обсягу капіталу та змінами у технології [2].

За словами Б. Твісса, інновація – це процес, у якому винахід або ідея набуває економічного сенсу [3].

На думку Б. Санто, інновація – це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, і якщо інновація орієнтована на економічну користь, прибуток,

її поява на ринку може принести додатковий прибуток [4].

М. Портер вважає, що інновації – це можливість здобуття конкурентних переваг. Інновації виявляються в новому дизайні продукту, в новому процесі виробництва, в новому підході до маркетингу, в новій методиці підвищення кваліфікації працівників [5].

Д.М. Черваньов та Л.І. Нейкова визначають нововведення як процес доведення наукової ідеї чи технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід [6].

Л.Л. Антонюк, В.С. Савчук, А.М. Поручник трактують інновацію як нове явище, новаторство або будь-яку зміну, яка вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність для підвищення своєї конкурентоспроможності на внутрішньому і на зовнішньому ринках [7].

У Законі України «Про інноваційну діяльність» термін інновація вживається в такому значенні: інновації – новотворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [8].

Що стосується поняття «потенціал», то його можна розглядати у двох ракурсах: як ресурси, що є в наявності й можуть бути використані для досягнення певної мети, та як можливості окремої особи, суспільства, держави у цілому в певній сфері [9, с. 14].

Встановлено, що забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації значною мірою залежить від інноваційного потенціалу окремих її регіонів. Поєднання визначень двох понять «потенціал» та «інновація» дає нам можливість трактувати інноваційний потенціал регіонів країни як сукупність науково-технічних, організаційних, економічних, соціальних ресурсів регіонів країни, а також можливостей їх ефективного використання, результатом чого є створення інновацій для забезпечення конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції.

Важливим показником, що об'єктивно характеризує рівень суспільних витрат на нау-

ково-технічну інноваційну діяльність у загальному балансі національного господарства, є наукомісткість валового внутрішнього продукту й, зокрема, витрати на дослідження і розробки у відсотковому відношенні до ВВП. Для порівняльного аналізу простежимо динаміку цього показника в деяких країнах ЄС (табл. 1).

У 2016 р. інноваційною діяльністю в промисловості займалися 834 підприємства, або 18,9% обстежених. Серед регіонів вищою за середню частку інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Запорізькій, Івано-Франківській, Одеській, Житомирській, Львівській, Чернівецькій, Херсонській областях та м. Києві [11].

Інноваційна активність підприємств Херсонської області представлена в табл. 2.

Протягом 2016 р. на інновації підприємства Херсонської області витратили 75 023,2 тис. грн., у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 52 995,0 тис. грн., на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 6 256,8 тис. грн., 15 771,4 тис. грн. – на іншу інноваційну діяльність (включаючи проектування, навчання, маркетинг та іншу відповідну діяльність (інші витрати) [12].

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні

Таблиця 1

Питома вага витрат на виконання наукових досліджень та розробок у ВВП (%) [10, с. 76]

	2013	2014	2015	2016
ЄС-28	2,03	2,04	2,03	...
Болгарія	0,63	0,79	0,96	...
Естонія	1,73	1,45	1,50	...
Іспанія	1,27	1,24	1,22	...
Латвія	0,61	0,69	0,63	...
Литва	0,95	1,03	1,04	...
Німеччина	2,82	2,89	2,87	...
Польща	0,87	0,94	1,00	...
Румунія	0,39	0,38	0,49	...
Словаччина	0,82	0,88	1,18	...
Словенія	2,60	2,38	2,21	...
Угорщина	1,39	1,36	1,38	...
Чеська Республіка	1,90	1,97	1,95	...
Україна	0,70	0,60	0,55	0,48

Таблиця 2

Інноваційна активність підприємств Херсонської області [12]

Найменування показників	2015 р.	2016 р.
Питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, %	20,7	19,8
Загальна сума витрат за напрямками інноваційної діяльності, тис. грн., у т. ч.	70130,5	75023,2
на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	65957,8	52995,0
на внутрішні науково-дослідні розробки (НДР)	3953,8	6236,1
на зовнішні науково-дослідні розробки (НДР)	150,8	20,7
на іншу інноваційну діяльність	68,1	15771,4
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, од.	19	16
Впроваджували інноваційні процеси, од.	10	8
Впроваджували інноваційні види продукції, од.	12	14
Питома вага підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, %	16,3	15,6

кошти підприємств Херсонської області – 74 623,2 тис. грн. (або 99,5% загального обсягу витрат на інновації).

У 2016 р. 84,2% інноваційно активних промислових підприємств Херсонської області впроваджували інновації, а саме: 25 од. нових технологічних процесів та 41 од. освоєно інноваційних видів продукції [12].

Результати аналізу свідчать, що, незважаючи на незначні масштаби інноваційної діяльності, її позитивний вплив на економічні показники роботи підприємств є очевидним та безперечним. Більшість підприємств, які впроваджували інновації, одержали приріст продукції, підвищили її конкурентоспроможність, розширили ринки збуту, оновили асортимент виробів, знизили матеріало- і енергоємність виробництва.

Встановлено негативні тенденції, що склалися в інноваційній сфері, а саме: нестача власних коштів промислових підприємств, недостатня фінансова підтримка держави, значний обсяг витрат на інновації, високий економічний ризик, недосконалість законодавчої бази країни, відсутність кваліфікованого персоналу, що послаблює інноваційний потенціал Херсонської області.

Згідно із Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності є [13]:

1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;

4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Для підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх інноваційного потенціалу, забезпечення розвитку людських ресурсів, розвитку міжрегіонального співробітництва, створення інституціональних умов для регіонального розвитку Постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 р. [14]. Серед цілей Стратегії – підтримка формування науково-дослідних та

освітніх установ інноваційної інфраструктури, зокрема утворення технополісів, технопарків, центрів трансферу технологій, для підвищення рівня інноваційної активності та конкурентоспроможності регіонів України.

Серед переліку індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких спрямовано Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 р. [14] та Стратегію розвитку Херсонської області до 2020 р. [15], – збільшення обсягу реалізованої інноваційної продукції з 5,4% загального обсягу реалізованої промислової продукції у 2016 р. до 7,0% у 2020 р.

Для підвищення конкурентоспроможності Херсонської області в умовах європейської інтеграції на основі розвитку інформаційного, інжинірингового та консалтингового обслуговування, науково-дослідної та проектно-конструкторської діяльності запропоновано систему напрямків формування інноваційного потенціалу регіону, а саме: створення умов для забезпечення відкритості влади, організації суспільного діалогу; сприяння створенню та підтримка інституцій розвитку підприємництва, у тому числі в сільській місцевості; створення сприятливих правових, організаційних, економічних умов в регіоні; створення умов для комерціалізації науки; сприяння інтеграції науки і промисловості регіону; підготовка фахівців для науково-технічного комплексу регіону; акумулювання коштів на створення інновацій; активізації міжрегіонального співробітництва у сфері науки й техніки.

Висновки. Досвід розвинутих країн свідчить, що структурна перебудова економіки, підвищення її конкурентоспроможності можливі лише за умови широкого впровадження інновацій. Невід'ємною частиною розвитку інноваційної діяльності країни є ефективне використання інноваційного потенціалу її регіонів. Формування інноваційного потенціалу регіонів України в умовах європейської інтеграції визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер; пер. с англ. Л.И. Кравченко. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
2. Sollow Robert M. The Economics of Resources or the Resources of Economics / Robert M. Sollow // American Economic Review. – 1974. – Vol. 64. – № 2. – P. 1–14.
3. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; пер. с англ. И.И. Елисеевой. – М.: Экономика, 1989. – 217 с.
4. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венгер. Н. А. Русак. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.
5. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; пер. с англ. под ред. В.Д. Щетинина. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 316 с.

6. Черваньов Д.М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д.М. Черваньов, Л.І. Нейкова. – К. : Знання, 1999. – 514 с.
7. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : [монографія] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV // Офіційний вісник України. – 2002. – № 31. – Ст. 1447.
9. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 3 / Редкол. С.В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Академія, 2000. – 952 с.
10. Наукова та інноваційна діяльність України за 2016 рік : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 140 с.
11. Статистична інформація. Наука та інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
12. Статистична інформація. Наука, технології та інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua>.
13. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 № 3715-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06.08.2014 № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>.
15. Стратегія розвитку Херсонської області до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khoda.gov.ua/strategiya-rozvitku-2020>.